

Олег Падалка

ТЕХНОЛОГІЯ ЕКОНОМІЧНОЇ ПІДГОТОВКИ ВЧИТЕЛЯ: ІННОВАЦІЙНИЙ АСПЕКТ

TECHNOLOGIA EKONOMICZNEGO PRZYGOTOWANIA NAUCZYCIELA: UJĘCIE INNOWACYJNE

TECHNOLOGY OF PROFESSIONAL AND ECONOMIC TEACHERS TRAINING: INNOVATIVE ASPECT

Технологія інноваційної підготовки передбачає збільшення фізичних та інтелектуальних сил, накопичення професійних знань та вироблення вмінь їх реалізації у практичній діяльності, сприяє задоволенню бажання студентів стати професіоналом. Важливим компонентом інноваційних технологій фахової підготовки інженера-педагога є технології управління навчанням. Педагогічно-інноваційна технологія – це такий процес організації навчально-пізнавальної діяльності у вищому навчальному закладі, в основі якого лежить розвиток інтелекту та творчих здібностей студента. Її самобутність, самоцінність, суб'єктивний досвід якої спочатку розкривається, а потім узгоджується зі змістом професійної освіти. Розробляючи модель інноваційної технології управління у вищому навчальному закладі, ми умовно виокремлюємо три основні види: інтенсивні освітні технології (соціально-педагогічна модель); психолого-інноваційні технології (предметно-дидактична модель); особистісно орієнтовані технології (психологічна модель).

Соціально-педагогічна модель допомагає реалізувати вимоги суспільства, в яких сформульоване соціальне замовлення – підготувати інженера-педагога з наперед заданими якостями та рисами. Предметно-дидактична модель інноваційної технології управління, її обґрунтування та дослідження традиційно зв'язані з організацією використання наукових

знань в технології управління економічною підготовкою інженера-педагога з врахуванням змісту нормативних курсів, їх диференціації. Психологічна модель інноваційної технології управління підготовки студента спочатку зводилась до визнання відмінностей у пізнавальних здібностях студентів, а тепер визнається як складне психологічне утворення, обумовлене генетичними, анатомо-фізіологічними, соціальними причинами та факторами в їх складній взаємодії та взаємообумовленості.

В інноваційній технології управління фаховою підготовкою інженера-педагога виділяємо критеріально-орієнтовану навчально-пізнавальну діяльність. Критеріально-орієнтована підготовка – це навчання, у процесі якого попередня оцінка знань відіграє роль зворотного зв'язку і підкорена досягненню мети – еталону або його складових частин. При цьому попередні оціночні судження, котрі одержує студент, носять змістовний характер і повинні допомогти йому скоректувати свою професійну підготовку. В основі критеріально-орієнтованої економічної підготовки інженера-педагога лежить стандартизований контроль, який передбачає розробку тестів. Крім того, критеріально-орієнтована підготовка студента передбачає використання машинного контролю (комп'ютерна техніка) і безмашинний контроль; вибіркові питання; альтернативні завдання; завдання багатоманітного вибору; завдання перехресного вибору; конструктивні завдання.

Ми виходили з того, що введення інноваційної технології навчання у вищому навчальному закладі зорієнтоване на загальну модель професійної підготовки педагога. Але ця ідея потребувала певної конкретизації стосовно обраної нами проблеми дослідження. Тому на основі такого підходу був розроблений і апробований модульний варіант програми спецкурсу «Професійно-економічна підготовка вчителя», який у своєму змісті передбачає:

– засвоєння питань, що сприяють накопиченню наукових понять, принципів та закономірностей використання нових технологій управління економічною підготовкою учнів на сучасному рівні, а також певної професійної освіти, що сприяє застосуванню набутих студентом знань у практичній діяльності:

– використання модульної технології професійної підготовки особистості в економічному вихованні учнів загальноосвітньої школи, врахування важливості складових компонентів кожного модуля, їх діалектичного взаємозв'язку та об'єктивної наступності, існування модуля як окремої одиниці програми;

– побудову кожного модуля програми економічної підготовки вчителя за принципом поступового ускладнення, що дає можливість удосконалити технології управління професійною підготовкою особистості, підвищити ефективність засвоєння ґрунтовної економічної інформації на основі нових ринкових відносин.

Такий підхід дав можливість реалізувати інноваційну технологію навчання, що підвищує ефективність модульно-рейтингової методики професійно-економічної підготовки особистості.

У процесі наукового пошуку нашу увагу привернула праця «Україна: шлях до себе» В. Кременя та В. Ткаченка, у якій досліджується проблема суспільної трансформації України за доби незалежності у контексті багатовікового історичного досвіду¹. Останні роки засвідчили, що суспільство зіткнулося з низкою нових проблем. Це насамперед прийняття Конституції України, пошук «української ідеї», глибокий суспільний розкол, феномен нелегітимності політичної влади. Два стратегічні завдання – розбудова правової соціальної держави та розвиток громадянського суспільства – ще дуже далекі від свого розв’язання.

Автори акцентують увагу на питаннях освіти, науки, культури, зокрема вказуючи, що основні зміни у сфері освіти зводилися до намагання трансформувати цю систему, адаптувати її до потреб суверенної держави й інтегрувати міжнародне освітнє середовище. Концептуальні основи цих перетворень були визначені Державною національною програмою «Освіта (Україна ХХІ століття)». Реалізація названої програми, з урахуванням внесених коректив, націлювалась на досягнення якісно нового стану освіти, на всебічне задоволення потреб народу та господарського комплексу країни.

Економічні знання в досвіді людства стрімко зростають як в плані приросту абсолютного обсягу, так і в плані їх поглиблення. Тим часом терміни вузівського навчання внаслідок низки об’єктивних причин (матеріальні витрати суспільства, фізіологічні та психологічні періоди в розвитку людини та ін.) явно мають тенденцію до стабілізації. Виникає необхідність активного пошуку шляхів і способів інтенсифікації процесу навчання.

До числа істотних положень, які визначають сутність інтенсивних освітніх технологій, належать такі:

¹ Кремень В.Г., Ткаченко В.М. Україна: шлях до себе. Проблеми суспільної трансформації, навч. посіб. / В.Г. Кремень, В.М. Ткаченко. – Київ, Видавничий центр «ДрУк», 1998. – 446 с.

– інтенсифікація навчання полягає в ефективності професійно-економічної підготовки особистості;

– провідними факторами інтенсифікації процесу навчання є: система принципів процесу навчання, структура і зміст навчального матеріалу економічного спрямування, організаційна структура процесу: навчання, методи й засоби навчання, інтегративні фактори педагогічного середовища:

– якісні і кількісні характеристики процесу навчання базуються на оцінках продуктивності пізнавальної діяльності студентів;

– комплексний підхід до інтенсифікації процесу навчання пов'язаний з проблемою оптимізації цього процесу як цілісної системи.

Аналіз розумової діяльності студентів у процесі вирішення проблемних економічних завдань дає змогу висунути припущення про те, що в цьому процесі використовуються складні інтегровані системи розумових дій. Під інтегрованою системою дій розуміється просто велика кількість відомих людині базових розумових операцій (абстрагування, узагальнення, упорядження тощо), а деяка нова складна розумова дія, яка включає в якості елементів, зокрема і базові.

У плані інтенсивних освітніх технологій вкрай важливим є напрям, пов'язаний з формуванням у студентів раціональних пізнавальних дій. Такі дії належать до інтегративних систем розумових дій, покликаних забезпечити професійно-економічними знаннями майбутніх учителів:

– засвоєння навчального матеріалу на мінімальній численності факторів, які розкривають досить повно його сутність;

– реальну можливість активно генерувати нові професійно-економічні знання на основі засвоєної інформації;

– економне, яке включає будь-які перевантаження, використання потенційних можливостей логічного мислення та пам'яті;

– виникнення твердої впевненості в тому, що навчальний матеріал засвоєний.

Упровадження професійно-економічної підготовки вчителя починається зі створення інноваційного фону й актуалізації шкільних проблем. Основою цього є курс інноваційної педагогіки, що знайомить студентів з головними розділами інноватики: неологією, аксіологією, праксеологією. Найважливіше завдання цього курсу – не тільки розкриття чинників, причин і бар'єрів інноваційної діяльності вчителя, а й формування психологічної готовності до прийняття нового, розвиток сприйнятливості до педагогічних інновацій. Вивчення психологічних закономірностей

творчої діяльності, механізму пошуку вибору вирішення здійснюється в умовах тренінгового навчання.

Стрижнем програми є принцип творчої самореалізації особистості, коли суб'єкт в актах своєї самодіяльності не тільки виявляється і проявляється, а й створюється і визначається. Напрямом його діяльності можна визначити і формувати його самого.

Головні розділи програми основ інноваційної педагогіки орієнтовані на розкриття понять «інновація», «нововведення», «інноваційні процеси в освіті», «структура інноваційної діяльності вчителя», «технологія заповнення нововведень».

Особлива увага приділяється техніці розроблення і проведення педагогічного експерименту на рівні створення авторських програм, концепцій навчання і виховання. Практична діяльність студентів супроводжується вивченням концепцій, положень, нормативно-правових документів, альтернативних навчальних закладів, що реально існують. На етапі бакалаврату й особливо магістратури майбутні педагоги включаються у творчі колективи для розроблення таких концепцій.

Програма курсу розрахована на 70 годин, включає 10 теоретичних блоків і передбачає проведення лекційних, семінарських і лабораторних занять, а також організацію самостійної дослідницької роботи студентів. На лекційні заняття виносяться найбільш загальні теоретичні питання, що забезпечують цілісне розуміння ключових проблем інноваційної педагогіки, що закладають методологічні і наукові основи для подальшої самостійної роботи.

Найважливішим теоретичним блоком, що визначає подальше вивчення курсу, є розподіл, присвячений головним положенням інноватики. У чому сутність нововведень в освіті? Чим визначаються етапи інноваційних процесів? Як їх аналізувати? Які методи застосувати? Чим характеризується інноваційне середовище? Як визначити готовність педагогічного співтовариства до організації нововведень? Чим визначаються соціокультурні передумови нововведень? Таким чином, на початку курсу розглядаються головні концептуальні ідеї, положення інноватики, викладаються деякі методи аналізу інноваційних процесів і впливи на цей процес. Це дає можливість поставити задачу для наступних самостійних робіт. Семінарські заняття передбачали теоретичні дискусії, що сприяють осмисленню провідних ідей інноваційної педагогіки, формуванню аналітичних умінь і концептуальних підходів на основі вивчення різноманітних типів альтернативних моделей навчання і виховання студентів. На семінарських

заняттях студенти давали аргументовану оцінку окремих моделей альтернативного утворення на основі аналізу різних концепцій.

Лабораторні заняття сприяли формуванню готовності студентів до роботи в інноваційних типах шкіл, знайомство з технологією розробки й освоєння нововведення, із методикою організації педагогічного експерименту, складання авторської програми. На лабораторних заняттях проводився соціально-психологічний тренінг по заняттю, розблокуванню бар'єрів творчої діяльності.

Практика в школі передбачала активне включення студентів у дидактичний процес і його організацію на принципах інноваційної педагогіки, спираючись на індивідуальні запити і потреби студентів, надання їм свободи вибору змісту і форм навчання, найбільше адекватних інтересам і нахилам учнів та особливостям другого і третього етапів освіти у ВНЗ, розв'язання навчальних проблем на основі діалогу, що актуалізує, і позитивної дискусії, організація груп комунікативного впливу на основі аналізу різноманітних варіантів педагогічних ситуацій.

Самостійна робота студентів на етапах бакалаврату і магістра тури має свої особливості: на другому етапі вона більшою мірою пов'язана з осмисленням і самостійною інтерпретацією наявних освітніх проектів, на третьому етапі вона пов'язана зі створенням власного творчого продукту, із розробленням концепції альтернативної школи індивідуально або у творчому колективі.

Реалізація курсу «Основи інноваційної педагогіки» передбачає два варіанти залежно від умов, що існують у педагогічних вузах. Перший варіант орієнтований на систематизоване прочитання курсу за головними тематичними блоками для усіх студентів і передбачає; вибір тематики самостійної дослідницької роботи й індивідуальне консультування. Другий варіант передбачає проведення настановних лекцій і семінарів з вузлових проблем інноваційної педагогіки. Вивчення окремих альтернативних моделей навчання й виховання і відповідних типів шкіл здійснюється на вибір студентів, виходячи з інтересів і нахилів останніх. Перший варіант програми більш прийнятний для бакалаврату, другий – для магістратури. В цілому ж остаточний вибір варіанта залежить від бажання студента і викладача.

Ми встановили, що середовище, в якому вчитель може актуалізуватися, повинне мати високий ступінь невизначеності і потенційну багатоваріантність (багато можливостей). Невизначеність стимулює пошук власних орієнтирів, а не прийняття готових; багатоваріантність забезпе-

чує можливість їх знаходження. Крім того, середовище повинне містити зразки креативної поведінки і її результати. У процесі нашого дослідження ми припустили, що поєднання деяких параметрів мікросередовища, в якому існує інженер-педагог, – низький ступінь регламентації поведінки, інформаційна збагаченість і репрезентованість зразків рекреативної поведінки – робить визначальний вплив на інноваційну поведінку педагога. Це може виражатися і на технологічному рівні.

Стратегію сучасної педагогічної освіти складають суб'єктивний розвиток та саморозвиток особистості інженера-педагога, здатного не тільки обслуговувати педагогічні і соціальні технології, які є, а й виходити за межі нормативної діяльності, здійснювати інноваційні процеси творчості в широкому розумінні. Ця стратегія втілюється в принциповій спрямованості змісту й форм учбового процесу вищої педагогічної школи, що складає пріоритет особистісно орієнтованих технологій педагогічної освіти.

Проводячи дослідження, ми переконалися, що в Україні, як і в усьому світі, відбувається відчуження інженера-педагога від ціннісних властивостей педагогічної діяльності як особливого виду духовного виробництва найвищої з існуючих цінностей – людини. Драматизм цієї ситуації посилюється тим, що система педагогічної освіти, яка склалася, не блокує цей руйнівний процес, зберігає багато в чому невиразний характер, тиражуючи широко розповсюджені в шкільній практиці авторитарність, інструментально-нормативну рецептурність, стереотипи, які позбавляють діяльність інженера-педагога духовно-моральних основ.

Однак наукова думка ще не дає однозначної й аргументованої відповіді на питання про сутність психолого-педагогічних умов, які забезпечують процес розроблення і впровадження особистісно орієнтованих технологій в систему вищої технічно-педагогічної освіти.

Отримані дані проведеного контент-аналізу дають можливість стверджувати, що в основу розроблення особистісно орієнтованих педагогічних технологій управління повинен бути покладений діалогічний підхід, який визначив би суб'єктивні взаємодію і збільшення міри свободи учасників педагогічного процесу, самоактуалізацію і самопрезентацію особистості майбутнього вчителя. Технології цього типу передбачають перетворення суперпозиції викладача і субординованої позиції студента на особистісно рівноправні стани. Таке перетворення пов'язане з тим, що викладач не стільки вчить і виховує, скільки актуалізує, стимулює студента до загального й професійного розвитку, створює умови для його самостійного руху.

У процесі проведення констатувального експерименту ми переконалися, що це вимагатиме відмови від рольових масок і включення до взаємодії емоційно ціннісного досвіду викладача й студента.

Ми встановили, що ступінь ефективності особистісно орієнтованих педагогічних технологій управління істотно залежить від того, як повно представлена в них особистість в її різноманітній суб'єктивності, як враховані її професійно-психологічні особливості, які перспективи їхнього розвитку і згасання. Звідси – пріоритет суб'єктивно-сміслового навчання у порівнянні з інформаційним, спрямованість на формування у студентів великої кількості суб'єктних картин світу на відміну від односторонніх «програмих» уявлень, діагностика особистісного розвитку, ситуаційне проектування, смисло-пошуковий діалог, включення учбових завдань у контекст життєвих проблем.

Особистісно орієнтовані технології управління означають персоналізацію педагогічної взаємодії, яка вимагає адекватного включення у цей процес особистісного досвіду (почуттів, переживань, емоцій, відповідних їм дій і вчинків). Деперсоналізована педагогічна взаємодія жорстко детермінується рольовими приписами, що суперечить полісуб'єктному (діалогічному) підходу.

Персоналізація і діалогізація професійно-економічної підготовки інженера-педагога – це повернення до «парної педагогіки», оскільки вони спираються на застосування цілої системи форм співробітництва. Під час впровадження повинна зберігатися певна послідовність, динаміка: від максимальної допомоги викладача студентам у вирішенні навчальних завдань до поступового наростання їхньої власної активності, до повної саморегуляції в навчання і появу відносин партнерства між ними. Перебудова форм співробітництва, пов'язана зі зміною позицій педагога і студента, приводить до можливості самозміни суб'єкта навчання, який самостійно здійснює собі шляхи саморозвитку.

Особистісно орієнтовані технології управління навчально-виховним процесом у сучасному вузі значною мірою пов'язані з реалізацією принципу професійно-етичної взаємовідповідальності. Він обумовлений закономірністю, згідно з якою готовність учасників педагогічного процесу взяти на себе турботу про долі людей, про майбутнє нашого суспільства неминує припускає їх гуманістичний спосіб життя, дотримання норм педагогічної етики. Цей принцип вимагає такого рівня внутрішньо детермінованої активності особистості, при якому вони не йдуть на повіді у обставин, що складаються в педагогічному процесі, можуть самі ство-

рювати ці обставини, виробляти свою стратегію, свідомо і планомірно удосконалювати себе.

Вивчення педагогічного досвіду викладачів вищих навчальних закладів засвідчує, що специфіка професійної діяльності полягає в тому, яка роль ефективності такої діяльності спілкування. Спілкування при цьому необхідно розглядати як цілісний процес в єдності трьох його сторін: перспективної, комунікативної та інтерактивної. Тому різні аспекти педагогічного спілкування правомірно розглядати як найважливіші умови формування творчої особистості інженера-педагога, здатного здійснювати економічне виховання студентів.

Представлено технологію професійно-економічної підготовки вчителя у змісті програми спецкурсу «Професійно-економічна підготовка вчителя», курсу «Основи інноваційної педагогіки», що передбачає засвоєння питань, що сприяють накопиченню наукових понять, принципів та закономірностей використання нових технологій управління економічною підготовкою учнів на сучасному рівні, а також певної професійної освіти, що сприяє застосуванню набутих студентом знань у практичній діяльності; використання модульної технології професійної підготовки особистості в економічному вихованні учнів загальноосвітньої школи, врахування важливості складових компонентів кожного модуля, їх діалектичного взаємозв'язку та об'єктивної наступності, існування модуля як окремої одиниці програми; побудову кожного модуля програми економічної підготовки вчителя за принципом поступового ускладнення, що дає можливість удосконалити технології управління професійною підготовкою особистості, підвищити ефективність засвоєння ґрунтовної економічної інформації на основі нових ринкових відносин.

Ключові слова: інновація, інноваційна діяльність, професійно-економічна підготовка вчителя, інноваційна педагогіка, особистісно орієнтовані педагогічні технології

Abstract: The technology of professional and economic teacher training has been presented in the content of the program courses “Professional and economic training of teachers”, “Fundamentals of innovative pedagogy” that contribute to the accumulation of scientific terms, principles and patterns of new technologies usage for management of students’ economic training on the current level and certain professional education that promotes students use of acquired knowledge in practice; the use of modular technology of training in the economic education of secondary school students, taking into account the importance of the components of each module, their dialectical relationship and objective continuity of existence as a separate module unit program; the construction of each module of the program of economic teachers’ training on the basis of gradual complication that makes it possible to improve technology of professional

training management, to improve the effectiveness of thorough economic information assimilation based on new market economy.

Keywords: innovation, innovative activity, professional and economic teachers' training, innovative pedagogy, personality-oriented educational technology

Бібліографія

- Енциклопедія освіти* / Академія педагогічних наук України; головний ред. В.Г. Кремень. – Київ, Юрінком Інтер, 2008. – 1040 с.
- Кремень В.Г., Ткаченко В.М., *Україна: шлях до себе. Проблеми суспільної трансформації*, навч. посіб. – Київ, Видавничий центр «ДрУк», 1998. – 446 с.
- Нісімчук А.С., Падалка О.С., Шпак О.Т., *Сучасні педагогічні технології: [навч. посібн.]*. – Київ, Просвіта, 2000. – 386 с.
- Падалка О.С., Нісімчук А.С., *Дидактично-технологічна підготовка магістрів: прикладний аспект*. – Луцьк, «Волинська обласна друкарня», 2004. – 156 с.